

الدروس الأولية

في التوحيد وفقه المالكية
لإمامة المدارس الابتدائية (بين وبنات)

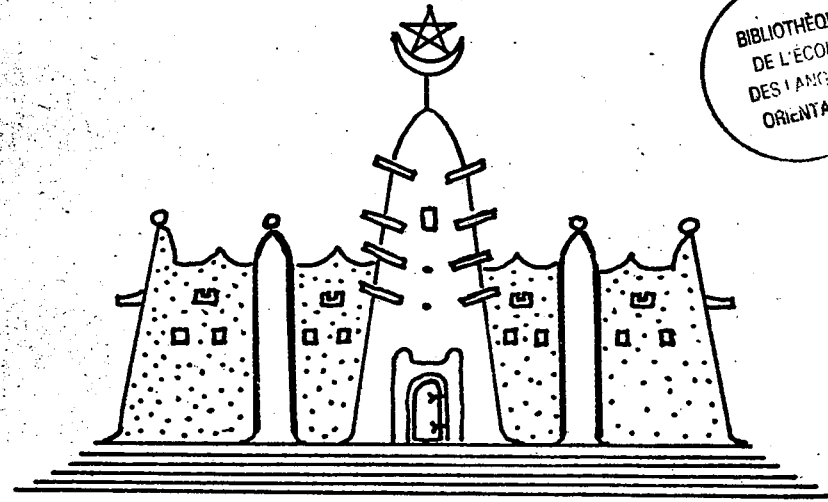
تأليف : عبد الرحمن سومر

ترجمه إلى لغة البمباريه
خليل تيرا ومحمد الأمين تيرا

Bf. 80 822 (30)

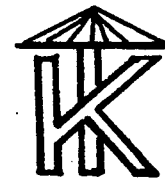
silamèya walanda fòlòw

BIBLIOTHÈQUE
DE L'ÉCOLE
DES LANGUES
ORIENTALES

nin kitabuw kun-fòlò sèbèna
abdrahmaani sumari fè.

a bayèlèmana bamanan-kan na
kalilu tera ni mamadu lamini tera fè.

bismillaahi-rrahmaani-rrahiimi

an b̄e d̄em̄e nyini ni ala-taala t̄oḡo ye, dinȳe neema-
nin l̄ok̄ol̄em̄ tigi an: lahara neema k̄er̄enk̄er̄ennen tigi.
an ka s̄oli ka taa an kun-tigi mahamadu ma, ale min
nana n'an ka diin̄e san̄iman in ye an ma, ale min k̄era
kiraw laban ye, ani ala ka ci da-fabaga.

diin̄e d̄onni ye diya-goya ye silam̄e b̄ee ma. batow la
belebele d̄o don. diin̄e nȳe-f̄oli fana ye wajibi ye o
cogoya kelen na. o de y'a to, an y'a nyini ala f̄a, a
k'an d̄em̄e ka nin kitabu in ȳel̄ema bamanan-kan na,
baliku-kalandenw ka se ka diin̄e ta a sun k̄or̄o a ia. a
ba-ȳel̄em̄alaw ye kalilu tera ye, an'a d̄oḡok̄e mamadu
lamini tera, n'o ye madarasa-karamoḡo ye.

kitabu in k̄on̄o, silam̄eya bato cogo b̄ee nȳe-f̄olenb̄e
a k̄on̄o : limaniya, seli-ji, janaba, seli, sun, jaka,
hiji. . dugawu d̄ow fana b'a k̄on̄o. olu s̄eb̄ennen b̄e la-
rabu-kan na, ni bamanan-kan siginidenw ye, k'u k̄or̄o
s̄eb̄en bamanan-kan na. ni e moḡo min ma se k'a kalan
ka nȳe-nab̄o o kalan na ko-s̄eb̄e, i ka moḡo nyininka,
min b'a nȳe-d̄on.

n ka kuma laban na, n b̄e dugawu k̄e silam̄e b̄ee ye,
silam̄eya ka k̄or̄o-ta. ala k'an b̄ee kisi dinȳe ni lahara.
an ka s̄oli b̄e an ka nabi-nyuman mahamadu ye.

walanda fòlò

silamèya

silamèya ye mun ye ?

silamèya ye sariya jò-senw ye, minw n'an ka nabi-nyuman mahamadu (kisi ni neema b'a ma), n'o nana an ma n'u ye, ka bõ ala yòrò.

silamèya jò-senw ye mun ye ?

silamèya jò-senw ye duuru ye : fòlò, i ka seereya k'a fò ko ma foyi tè yen fo ala, ani k'a fò ko mahamadu ye ala ka cibaa ye. filanan, i ka seli jò. sabanan, i ka jaka bõ. naaninan, i ka sun-kalo sun. a duurunan, i ka hiji kè, n'a se b'i ye.

ka seereya ko ma foyi tè yen ala kelen kò, o kòrò ye mun ye ?

o kòrò ye ko n daɗaniyara k'a fò ko ala ye kelen ye, jè-nyògòn foyi t'a la, batu-ma hakika foyi tè yen ale kò.

ka seereya k'a fò mahamadu ye ala ka cibaa ye, o kòrò ye mun ye ?

o kòrò ye ko n dara a la k'a fò, an ka nabi-nyuman mahamadu, ciden don ka bõ ala yòrò, danfèn bèe lajè-len ye, ka na ni silamèya diinè ye.

ka seli jò, o kòrò ye mun ye ?

o kòrò ye, ka seli ko duuru lase cogoya la, silamèya diinè nana n'a ye cogo min, n'a saratiw ye, a waati kèrènkèrènnenw na.

jaka bõli kòrò ye mun ye ?

o kòrò ye, i ka hakè dõ bõ i ka nafolo la faantanw ni dèsebagaṭòw ye ni sarati kèrènkèrènnenw ye.

ka sunkalo sun, o kòrò ye mun ye ?

o kòrò : i k'i yèrè minè ka bõ dumuni ni ji-min ma, ani sun-tinyèfèn bèe, k'a ta fajiri-kènè cili ma, fo ka taa se tile binni ma, sun-kalo kalo don bèe la.

alanda filanan

limaniya

imaniya ye mun ye ?

limaniya ye min ye, an ka nabi-nyuman mahamadu, (isi ni neema b'a ma), a nana ni min ye, an k'o tinyè-igiya.

imaniya ntulomaw ye mun ye ?

limaniya ntulomaw ye wòrò ye : i ka da ala la, ka a a ka mèlèkèw la, ka da a ka kitabuw la, ka da a ka ibaaw la, ka da lahara don na, ani ala ka latigè-kow seli.

a da ala kòrò-talen in na, o kòrò la kumbaba ye un ye ?

o kòrò, i k'a siri i dusu-kun na k'a fò, ala manku-slen bè ni fèn dafalen bèe lajèlen ye, ani k'a fò a òrò ka jan fèn nagasilen bèe la.

ka da ala la, o kòrò walawalalen ye jumèn ye ?

o kòrò ye k'a fò, ala taala mankutulen don ni sòrò ye, ani kòròlenya, ani toli, ani dan-faralenyà ka bò danfènw na, ani se-n-yèrè-kòrò, ani kelenbagantiya, ani sebagaya, ani lanyinini, ani dònni, ani nyènamaya, ani mènni, ani yeli, ani kuma. ale dun, sebage don, lanyinibaga don, dònribaga don, nyènama don, mènni-kèla don, yeli-kèla don, kumala don.

jumèn ye mankutu dagalen ye ala ta hakè la ?

o ye k'a fò, ala bè yòrò bèe, nka mògò tè se k'a masòrò (i bolo tè se ka maga a la, i nyè tè da a kan, i tulo t'a kuma-kan mèn).

mèlèkèw ye jònniw ye ?

mèlèkèw ye fari-kolotigiw de ye, minw dara ka bò nòrò la. u tè dumuni kè, u tè ji min, u tè sunògò. ala ka jònbow don. ni ala y'u yamaruya ni fèn min ye, u t'a kota o la (ni ala ye min f'u ye, u b'o kè).

walanda sabanan

kitabuw ni kiraw

kiraw ye mun ye ?

kiraw, kisi ni neema b'u ma, mōgōw don, ala ye minw ci ka taa hadamadenw ma, walasa k'u lakana ka taa hère sira ma, ni k'u bali ka bō ko-jugu sira ma.

kiraw fōlō ye an fa adama ye. u laban ye an ka nabi-nyuman mahamadu ye, kisi ni neema b'u ma.

mankutu jumènw ye wajibi ye, kiraw ta hakè la, (kisi ni neema b'u ma) ?

fèn wajibiyalen kiraw ta hakè la, o ye mankutu naani ye : tinyè-fò, dannaya, ciya dafali k'a sōrò foyi ma to kò, ani hakili da-falenya. nin fèn naani si tana tè se ka kè k'u mankutu, i n'a fò, fèn min ye nkalontigè ye, ani janfantiya, ani kònònanjuguya, ani hakilibò.

jumèn ye san-kolo-la-kitabuw ye ?

san-kolo-la-kitabuw, olu ye kitabuw ye, ala ye minw lajigin a ka cibaaw kan, n'a y'a ka sariyaw n'a

ka kiitiw bange u la, yaasa ka mōgōw ladònnya, k'u lakana n'u ka kunnandiya dònnyaw ye (dinyè ni lahara). san-kolo-la-kitabuw la belebelebaw ye tawureta ye (min jiginna nabi musa ma), ani linjili (min jiginna nabi isa ma), ani jabuuru (min jiginna nabi dawuda ma), ani kurana (min jiginna an künftigi mahamadu ma). ale de y'a bée la belebele ye. wa, ale kònò sariyaw de bē tò bē kan.

lahara don ye jumèn ye ?

an k'a siri an dusu-kun na k'a fò, don dō bē na, a bē fò o ma ko "don laban", wala ko "jò don". dinyè bē ban o don de. nin nyenamaya in bē ban o don. dugu-kolo ni san-kolo bē kurakuraya. kuluw bē wulj, ani dolow, ani ba-jiw. o don, mōgōw bē kunun u salen kò, walasa k'u kelen kelen bē sara u ka kēwale la, ni alijènè ye, walama jahanama.

alijènè ye mun ye ?

alijènè ye neema so ye, ala ye min lasagon limaniya dunkew ye, ani ala batolaw, ani minw ye baara-nyuman kè dinyè kònò.

jahanama ye mun ye ?

jahanama ye lajaba so ye, ala ye min lasagon a kotabagaw ye (dinyè kònò).

ala-latigè ye mun ye ?

o de ye, an k'a siri an dusu-kun na, k'a fò ko fèn o fèn, n'o de kèra, wala n'a bè se ka kè mǎgòw la, konyè la, o bèe ye ala ka lanyini de ye, an'a ka latigè, k'a sòrò, hali o ko ma kè fòlò.

jònni ye an ka nabi-nyuman mahamadu ye (neema ni kisi b'a ma) ?

an ka nabi-nyuman mahamadu (neema ni kisi b'a ma), ale de ye nabi-nyumanbaw bèe la fisamanti ye, ni ala y'a ci danfèn bèe lajèlen ye, ni silamèya sariyaw ye, yaasa ka mumuniw nisòndiya ni baraji sòròli ye, ani alijènè donni, ani ka kafiriw bagabagali ni nyankata ye ani jahanama-nadon. o tuma na, diyagoya don anw ma, an ka da a ka kiraya la, k'a ka sira labato, walasa an ka kisi dinyè ni lahara fila bèe lajèlen na.

walanda naaninan

sariya kiitiw

mukalafi ye mun ye ?

mukalafi ye baliku hakilitigi ye, silamèya diinè ka weleli sera min ma.

sariya kiitiw ye tila-yòrò joli ye ?

sariya kiitiw ye tila-yòrò duuru ye : farida, ani sunna, ani kòn-fèn, ani haramu, ani fèn dagalen.

farida ye mun ye ?

farida de ye fèn ye, min kèli ye wajibi ye mukalafi kan, i n'a fò, seli ani sun. n'a y'olu kè, a bè baraji sòrò. n'a y'u to yen fana, a bè nyankata.

sunna ye mun ye ?

sunna de ye fèn ye, min kanunen bè. ni mǎgò min y'o kè, i bè baraji sòrò. n'i y'a to yen, i tè nyankata, i n'a fò, saraka-bò.

kòn-fèn ye mun ye ?

kòn-fèn ye ko ye, min toli kanunen bè. ni mògò min y'a to yen, i bè baraji sòrò. ni mògò y'a kè fàna, i tè nyankata, i n'a fò, jaba-kènè ni tumè-kènè dunni.

haramu ye mun ye ?

haramu de ye fèn ye, min toli ye wajibi ye. ni mògò y'a to, i bè baraji sòrò. nka, ni mògò min y'a kè, o tigi bè nyankata, i n'a fò, dólò-min ni sonyèli.

fèn dagalen ye mun ye ?

fèn don, min kèli dagara hadamaden ye, i n'a fò, dumuni-kè, ani ji-min, ani fini-don. baraji-ko t'o la, jurumu-ko fana t'a la.

walanda duuranan

saniya

saniya kòrò ye mun ye ?

saniya kòrò de ye jàlenya ye. jàlenya kèrènkèrènen minw don, o ye : seli-ji, ani janaba-koli, ani ti-yamamu, ani sòfè-bò i fari-kolo n'i don-finiw n'i seli-yòrò la. saniya bè kè ni ji-saniman nyuman nyuman de ye. o de ye, ji min ma yèlèma ni fèn wèrè ye, hali n'o fèn ka sani, i n'a fò, nòndò, ani tulu-ji, ani latikòlòn, wala n'o fèn ye fèn sòfèma ye, i n'a fò, dólò ani nyè-gènè.

saniya bè se ka kè ni fèn sifaya jumèn ye ?

saniya bè kè ni fèn sifaya minw ye, olu ye naani ye : ji, buguri, fara, ani wolo dogilen. tasuma ye saniya-fènw dō ye, nka a tè sariya la. ni wulu y'a da don minèn kòndò, i b'a ko sinyè wolonwula. sinyè kelen, i b'o kè ni cèncèn ye.

sòfè jumènw bè yen, ni jèn kèra olu ma ?

sòfè minw, ni jèn kèra u ma (n'u tè seli-ji tinyè),

o ye : fèn-su (jufa) min, ni joli tè bɔ̃ a la, i n'a fɔ̃,
tonso-su, ani joli tɔ̃ni-nɔ̃, ani joli min ni nèn nyagami-
nen bè nyɔ̃gɔ̃n na, ani bɔ̃gɔ̃-kènè, ani siraba-kan-ji-
nɔ̃gɔ̃, ni mɔ̃gɔ̃ tè se k'i yèrè tanga ka bɔ̃ a ma cogoya
si la.

walanda wɔ̃rɔ̃nan

seli-ji

seli-ji faridaw ye mun ye ?

seli-ji farida (a wajibi) ye wolonwula ye. fɔ̃lɔ̃ : i
k'i fari-kolo jɔ̃si. filanan : i k'i bolo teliya a fè. sa-
banan : i k'a pɔ̃niya siri. naaninan : i k'i nyè-da ko.
duurunan : i k'i bolo fila ko ka se i nɔ̃nkɔ̃n-kuru la. a
wɔ̃rɔ̃nan : i k'i kun-kolo susa. a wolonwulanan : i k'i
sen fila ko k'a dan sen-kuru fila la.

seli-ji sunnaw ye mun ye ?

seli-ji sunnaw ye wolonwula ye. fɔ̃lɔ̃ : k'i tɛ̀gè-fura
fila ko fo tɛ̀gè-kuru la sinyè saba sani i k'a don minèn
kɔ̃nɔ̃. filanan : i k'i kun-kolo susali segin kɔ̃. sabanan :
i k'i tulo-dingè fila susa. naaninan : i k'i da kusukusu.
duurunan : i ka ji foron ka don i nun-dingè kɔ̃nɔ̃. wɔ̃-
rɔ̃nan : i ka ji finyè ka bɔ̃ i nun kɔ̃nɔ̃. wolonwulanan :
i ka faridaw da da nyɔ̃gɔ̃n kan a cogo la.

seli-ji fèn kanunenw (musitahabuw) ye mun ye ?

seli-ji fèn kanunenw ye tan ni kelen ye. k'a fɔ̃

"bisimilaahi" seli-ji da-minè na. k'i sigi yòrò-saniman na ka seli-ji ta. ka seli-ji dōgōya. n'a y'a sòrò, minèn da-yèlènen don, k'a sigi i kinin-bolo fè. koli-ko filanan ni sabanan. k'i sinti kinin-bolo-yan-fanw na. ka gèsè nyimi (wala ka bōròsi kè k'i nyinw jōsi) sani i ka seli-ji da-minè. i ka sunnaw da da nyōgōn kan a cogo ma. i ka sunnaw ni faridaw da da nyōgōn kan a nyè ma. ka kun-kolo susali da-minè ten-da la. k'i sennkōnin-denw cè-bò n'i b'i senw ko.

seli-ji tinyè-fènw ye joli ye ?

seli-ji tinyè-fènw ye tan ye : sòfè min bè bò mògò la, k'o kun tigè tigè. ani bana-kò-taa. ani sunōgò-gì-rinman. ani suli (dòlò la). ani kirin. ani fatōya. ani ka siga sòfè la. ani ka muruti ka bò silamèya la.

seli-ji kòn-fènw ye jumèn ye ?

fèn minw kōnnen don seli-ji la, o ye saba ye : ka tèmè yòrò kota hakè kan. k'i kan-kala susa. ani koli naaninan.

walanda wolonwulanan

janaba koli

janaba koli ye mun ye ?

janaba koli de kòrò ye k'i k'i fari-kolo bèe ko ni ji ye, min ka sani.

janaba koli faridaw ye mun ye ?

janaba koli faridaw ye naani ye. a fòlò : i k'a na-niya siri. a filanan : i ka teliya koli fè. a sabanan : i k'i fari-kolo bèe jōsi. a naaninan : i k'i kunsigiw n'i bonbon-siw cè-bò.

janaba koli sunnaw ye mun ye ?

janaba koli sunnaw ye naani ye. a fòlò : i k'i da kusukusu. a filanan : i k'i tégè-fura fila ko sani koli ka da-minè. sabanan : i ka ji don i nun kōndò. naaninan : k'i tulo-dingè fila susa.

janaba koli fèn kanunenw (musitahabu) ye mun ye ?

janaba koli fèn kanunenw ye wolonwula ye : i k'i

sinti i fari-kolo sòfèma-yòròw koli la. i ka bisimilaahi-fò kè koli da-minè na. k'i kun-kolo ko sinyè saba. seli-ji ka kan ka se i fari-kolo yòrò minw ma, k'olu ko fòlò. ka ji dögöya. i ka koli da-minè i fari-kolo san-fè-yan-fan fè ka jigin. i ka koli da-minè i kininbolo-yan-fanw na.

tiyamamu ye mun ye ?

tiyamamu ye : ka nyè-da ni bolo fila susa ka se nònkòn-kuru la ni buguri saniman ye, k'a bila seli-ji, wala janaba-koli nò na.

mun bè tiyamamu wajibiya mògò kan ?

fèn minw bè tiyamamu wajibiya mògò kan, o ye saba ye. a fòlò : ji sòròbaliya. a filanan : n'i siranna bana kana i sòrò (ji fè). sabanan : n'i siranna seli waati kana tèmè i kan, k'i to ji nyinini na.

tiyamamu faridaw ye mun ye ?

tiyamamu faridaw ye segin ye : i ka seli minèli ran-nya siri. ka tiyamamu kè dugu-kolo kan, min ka sani. k'i bolo da dugu ma a da-minè na. k'i nyè-da susa. k'i tégè-fura fila susa. ka teliya a fè. a k'a sòrò, seli waati sera. i k'a ni seli tugu nyògòn na.

an k'an jan to nin na : farida-seli kelen dama de bè se ka kè ni tiyamamu ye, walima ni farida kelen ni sunna ni nafula tugura nyògòn na.

tiyamamu fèn kanunenw (musitahabu) ye mun ye ?

tiyamamu fèn kanunenw ye saba ye. a fòlò : i ka bisimilaahi fò a da-minè na. a filanan : i ka susali da-minè i kininbolo la. a sabanan : i ka susali da-minè a san-fèla la ju-kòròla nyè.

fèn jumènw bè tiyamamu tinyè ?

fèn o fèn bè seli-ji tinyè, o bè tiyamamu tinyè. n'i ye seli-ji sòrò sani i ka seli jò, k'a sòrò, waati tò fèrè-len bè, o fana b'a tinyè.

walanda seginnan

seli

seli ye mun ye ?

kan-jè la, seli kòrò ye ko dugawu. ayiwa, dònni-bagaw fè, baara don, min bè mògò lasurunya ala la. n'i b'a kè, i b'i bolo fila kòròta (ihiramu). ani k'i suli (urukuyi). ani k'i tèn turu dugu ma (sujudu). ani k'a fò "alaahu akbar" (ala ka bon). ani ka salamu bila.

seli sarati kènèmanw ye mun ye ?

seli sarati kènèmanw ye duuru ye : k'i yèrè-kun saniya ka bð sòfè la. i k'i fari-kolo n'i ka fini w n'i seli-yòrò saniya ka bð nògò la. i k'i yèrè sutura. i ka seli, k'a sòrò, waati sera. i k'i nyè-sin alikaaba ma (kòròn-yan-fan fè).

seli ye diya-goya ye jònni ma ?

seli ye diya-goya ye silamè bèe ma, n'i ye baliku ye, n'i hakili fana dafalen don. o tuma na, ni den-mi-sènnin si sera san wolonwula ma, a nyè-mògò ka kan ka a yamaruya, a ka seli.

walanda kòntònnan

seli faridaw

seli faridaw ye mun ye ?

seli faridaw ye tan ni wòrò ye :

1. ka seli kèrènkèrèn, k'a naniya siri.
2. k'i bolo fila kòròta seli da-minè na, k'a fò "alaahu akbar".
3. k'i jò o waati la.
4. ka alifaatiya kalan.
5. k'i jò o kalan kòndona na.
6. k'i suli urukuyi la.
7. k'i kòròta ka bð urukuyi la.
8. k'i ten turu dugu ma sujudu la.
9. k'i ten kòròta ka bð sujudu la.
10. k'i tilen (i jòlen wala i sigilen).
11. ka wafago (ka basigi) o kelen kelen bèe la.
12. ka salamu bila.
13. k'i sigi salamu waati la.
14. ka faridaw da da nyògòn kan.
15. alimami-kò-mògò ka alimami labato bolo kòròtali la seli da-minè, ani salamu-bila la seli laban.
16. alimami-kò-mògò ka alimami ladegeli naniya siri seli fèn bèe la.

seli sunna-gèlènw ye mun ye ?

seli sunna-gèlènw, n'i y'u to, n'i ka kan ka sujudu bin u latilenni kama, olu ye tan ye :

1. ka suran wala haya kalan alifaatiya kò fè.
2. k'i jòlen to o waati la, n'a se b'i ye.
3. ka kalan fè ka bange, n'o ka kan yòrò min na.
4. ka kalan fè i da ju-kòrò, n'o ka kan yòrò min na.
5. "alaahu akbar" fèli bàe, n'a bōra seli da-minè ta la.
6. sigi ko fèlò.
7. sigi ko filanan.
8. ka "salaamu alaykum" fè sinyè fila.
9. "rabbanaa wa lakal hamudu" fèn o fèn, ni alimami b'a fè a da ju-kòrò, wala ni kelen-na-selibaga b'a fè.
10. tahiya fèlò n'a filanan kèli.

walanda tannan

seli fèn kanunenw n'a fèn kònnenw

seli fèn kanunenw (musitahabu) ye mun ye ?

seli fèn kanunenw ye mugan ni fila ye :

- alimami ni kelen-na-selibaga ka fèn dō bila u nyè fè, n'u siranna mōgò kana u nyè-tigè.
- k'i bolo fila kòròta ka se kaman-kun ta hakè ma, i kètòla ka "alaahu akbar" fèlò fè seli da-minè na.
- ka sògòmada-seli ni selifana-seli kalan kuntaa janya.
- ka laansara-seli ni fitiri-seli kalan kuntaa surunya.
- ka kalan kuntaa kènyè safo-seli la.
- alimami-kò-mōgò ka kalan kè a da ju-kòrò, gundo-la-kalan-seliw la.
- kelen-na-selibaga ni alimami k'a fè "amiina" alifaatiya kò fè.
- alimami ka "amiina" fè gundo-la-kalan-seli la.
- alimami-kò-mōgò ni kelen-na-selibaga k'a fè : "rabbanaa wa lakal-hamudu" (anw ma, tanu bè e de ye).
- k'a fè "subuhana rabbil aziimi" sinyè saba urukuyi la, ani k'a fè "subuhana rabbil a'ala" sujudu la.
- k'i tégè fila da i kunbere-kuru fila kan urukuyi la.
- k'i tégè-furaw n'i kunbere-kurūw n'i sennkōninden-nunkunw kōnōna da dugu ma sujudu la.
- k'i sigi i numan-sen kan, k'i kinin-sen bila o san fè, n'a se b'i ye.
- ka dōnin fara seli basigili kan.

- alimami-kò-mògò ka salamu lasegin a ka alimami ma.
 - alimami-kò-mògò ka salamu segin a numan-yan-fan, n'a y'a sòrò, mògò sigilen bè yen.
 - ka kunutu dugawu kalan sògòma-seli la.
 - ka tahiya kalan a cogo yèrè la.
 - ka sòli kè ala kira ma, kisi ni neema b'a ma, tahiya filanan laban na, a fò-cogo yèrè la.
- (nin ye a kunbaba tan ni kònòntòn ye. a tò ma fò ka sòrò).

fèn jumènw kònnon don seli la ?

- fèn minw kònnon bè seli la, olu ye tan ni wòrò ye :
- ka "bisimilaahi arrahmaani arrahiimi" fò farida-seli kalan da-minè na (dòw b'a kè : baasi foyi t'a la. dòw yèrè ko o de ka fisa).
 - k'a fò "a-uuzu billaahi mina shaytaani-rfaziimi" k'i to seli la.
 - k'i ten turu fini kan sujudu la.
 - k'i ten da dugu ma, k'a to jala-mugu kònò sujudu la.
 - k'i ten turu i ka dulòki fan dò kan sujudu la.
 - ka fèn dò siri i ka dulòki la wala i jufa kònò, k'i to seli la.
 - ka fèn dò don i da kònò, k'i to seli la.
 - ka kurana kalan, k'i to urukuyi la wala k'i to sujudu la.
 - k'i taasi dinyè-ko la, min bè ala-nyè-siranya bò mògò dusu-kun na.
 - ka tulong kè, k'i to seli la.
 - k'i kò yèlèma, k'i to seli la.
 - ka dugawu kè suran kalanni kò fè, wala k'i to urukuyi la.
 - k'i bolonkòndenw sògò nyògòn na seli la.

- k'i bolonkòndenw kògò bò seli la.
- k'i bolo da i solo la, k'i to seli la.
- k'i nyè tugu, k'i to seli la.

walanda tan ni kelennan

fèn minw bè seli tinyè

fèn minw bè seli tinyè, olu ye mun ye ?

fèn minw bè seli tinyè, olu ye tan ni saba ye :

- k'a da-bò a kama ka farida dō fara seli kan, wala k'o dō fili, i n'a fò, ni mōgò min ye araka kelen wala sujudu kelen fara seli kan, wala k'u tigè ka bō a la.
- ka dumuni kè k'i to seli la.
- ka ji min k'i to seli la.
- k'a da-bò a kama ka finyèli kè n'i da ye.
- ka fòndò.
- ka kuma, k'a sòrò, a ma da-bò seli nyèli kosòn.
- ka yèlè k'i to seli la.
- ka nyègènè kè wala ka bo kè.
- n'i hakili jiginna a kò k'a fò seli-juru b'i la, o bè se fo seli duuru ma.
- n'i nyinèna ka seli nyògònna wèrè fara a kan.
- n'i hakili jiginna k'a fò i ka seli kètòla, i tun nyinèna sunna saba kò, i tun ka kan ka sujudu bìn, sanì i ka sajamu bila, k'a fili latilen, i dun m'a kè.
- ka sunna gèlènw to yen.
- k'i leebu bō kènè kan (kòfèla ni nyèfèla fila bèe).

tahiya

tahiya ye mun ye ?

tahiya fò-cogo n'a kòrò filè nin ye :

larabu-kan

bamanan-kan

attahiyaatu lillaahi
 azzaakiyaatu lillaahi
 tayibaatu-ssalaawaatu lillaahi
 assalaamu alayka
 yaa ayuhaa,nnabiyu
 wa rahamatu-llaahi
 wa barakaatuhu
 assalaamu aleynaa
 wa alaa ihaadi llaahi ssaalihiina
 ash-hadu
 an laa ilaaha
 illa llaahu
 wahadaahu
 laa shariika lahu
 wa ash-hadu
 anna muhammadan
 abduhu
 wa rasuuluhu

n ka foliw bè ala ye,
 n ka baara-sanimanw bè ala ye,
 n ka seli-seninanw bè ala ye.
 kisi b'i ma
 yaa, e nabi-nyuman,
 ani ala ka hinè,
 an'a ka barikaw,
 kisi bè anw ma
 ani ala ka jòn-nyumanw.
 ne seereyara
 k'a fò ma wèrè tē yan
 fo ala.
 ala ye kelen ye
 jè-nyògòn foyi t'a la.
 n seereyara fana
 k'a fò mahamadu,
 ala ka jòn don,
 a ka cibaa fana don.

kunutu

kunutu ye mun ye ?

kunutu ye seli kanu-fènw dò ye. a bè kè sògòmada-seli araka laban de la, n'i tilala kalan na ka ban, sani i ka urukuyi kè, wala i kòròtalen kò ka bò urukuyi la. kunutu dugawu filè nin ye, an'a kòrò bamanan-kan na :

kunutu

a kòrò

allaahuma
 innaa nasta-iinuka
 wa nastaghfiruka
 wa nu-uminu bika
 wa natawakkalu alayka
 wa naghna-u laka
 wa nakhla-u

wa natruku man
 yakfuruka.
 allaahuma
 iyyaaka na-abudu
 wa la nusòllii
 wa nasjudu
 wa ilayka nas-aa
 wa nahafadu
 wa narjuu rahamataka
 wa nakhaafu azhaabakal jidda

inna azhaabaka
 bil kaafiriina mal-hagun

yaa anw ma ala,
 an bè dèmè nyini e de fè,
 an bè jurumu-kafari nyini i fè.
 an bè limaniya ni e ye.
 an b'an jigi sèmè e de la.
 an b'an yèrè majigin e ye.
 an b'an yèrè foosi ka bò an ju-
 rumu na,
 an bè mògò ye k'a to yen,
 mògò min kafiriyara i ma.
 yaa anw ma ala,
 anw bè bato kè e de ye,
 an bè seli e de ye,
 ani ka sujudu bin.
 an b'an nyè tilen e de ma,
 an bè girin e bato de fè.
 an b'an jigi da e ka hinè kan.
 an bè siran e ka lajaba gèlèn de
 nyè.
 e ka lajaba
 bè kafiriw kan.

farida seliw

farida seliw ye mun ye ?

farida seliw (minw ye wajibi ye) tile ni su kòrò,
 duuru don :

- sògòmada-seli, n'an k'o ma fajiri.
- selifana.
- laansara.
- fitiri.
- saafu.

farida seliw arakaw hakèw ye joli ye ?

farida seliw bée lajèlen ye araka tan ni wolonwula
 ye :

- sògòmada-seli ye araka fila ye.
- selifana ye araka naani ye.
- laansara ye araka naani ye.
- firiri ye araka saba ye.
- saafu ye araka naani ye.

sògòmada-seli bè kè waati jumèn na ?

sògòmada-seli waati ye, k'a ta fajiri-kènè cili la,
 ka taa a bila tile-sinin bòli la.

selifana bè seli waati jumèn na ?

selifana waati ye, k'a ta tile-se-kun-cè la, ka taa se laansara waati donni ma.

laansara bè seli waati jumèn na ?

laansara waati ye, k'a ta selifana waati ban-tuma na, fo tile bin tuma.

fitiri bè seli waati jumèn na ?

fitiri waati bè da-minè tile binni na, fo ka taa se kabakolo bilen bilenw tununni ma.

saafo bè seli waati jumèn na ?

saafo waati bè da-minè fitiri tile bilen bilenw dogoli la, ka taa a bila fo fajiri kènè bɔli la.

sunna seliw

sunna seliw ye mun ye ?

sunna seliw ye naani ye :

- saafo witiri.
- tile wala kalo nòorò minèli seli.
- seli-ncinin ni seliba-seli.
- san-ji-nyini-seli.

jà-ko fila min bè seli sàgòmada-farida seli nyè kòni sa, o ye sunna ye, min ka gèlèn tòw bèe ye : n'i m'a kè, i b'a sara, ni tile jèngèna.

jama-na-seli ye mun ye ?

jama-seli bɔlen kò a la, farida selili jama na, o ye sunna gèlèn ye cèw ma, minw sigilen bè dugu la. jama seli yèrè sa, o selili jama na, o y'o sarati kènèman ye.

juma-seli ye mun ye ?

seli don, min bè kè juma-donya fè, juma-misiri la, ni alimami ye, ani jama. o jama dɔgɔyalenba ye cè tan ni fila ye, minw bè to yen fo alimami ka salamu bila u nyè na. a wajibiyalen bè cè de ma, min ye hòròn ye, min ye dugu sigibaga ye, lujura tè min na, min ka surun juma-misiri la ni kilomètèrè segin nyɔgònna ye.

janaja-seli

janaja-seli ye mun ye ?

janaja-seli (su-kan-seli) ye farida ye, min wajibi-yalen tè bèe lajèlen ma. ni dów y'a kè, a bè bin ka bô tòw kan. a kè cogoya filè nin ye :

- alimami bè jô k'i nyèsin kòròn ma, ka su bila a nyè fè.
- a bè alaahuu akubaru sinyè naani fô.
- a b'a bolo kòrôta kabaru ko fôlô la.
- a bè dugawu kè kabaru-ko fôlô ni filanan ni sabanan kô.
- a bè salamu bila kabaru-ko naaninan kô, a jôlen.

fili latilen sujuduw

ni mògò min nyinèna seli fan dò kò, o kiiti ye mun ye ?

i nyinèna min kô, i bè na n'o ye, n'i hakili jiginna a la. i bè sòrô ka sujudu bin sinyè fila sani i ka salamu bila, k'a d'a kan, i nyinèna ka yòrô dô to yen.

ni mògò min nyinèna ka dò fara seli kan, o ta kiiti ye mun ye ?

n'i hakili jiginna a la, i bè sujudu bin sinyè fila salamu bilalen kô, k'a d'a kan, i y'a hakè tèmè.

nafula-seli kôn waatiw

nafula-seli kônne bè waati jumènw na ?

seli kônne bè waati minw na, olu filè nin ye : nafula bè kôn, fo ka t'a kè haramu ye, tile bô tanganin n'a bin tanganin ani juma donya, alimami ka kutuba kulan waati la (nka, dów ko a bè bèn). a bè kôn o cogola sôgómada-seli kô fè, fo ka taa se nafula daga-tuma ma, ani laansara selilen kô fo ka taa se tile binni ma, ani tile bin ni fitiri-seli furancènin kônô.

walanda tan ni filanan

jaka

jaka ye mun ye ?

jaka ye saraka ye, ala ye min kè diya-goya ye sila-mè bée lajèlen kan, n'a nafolo hakè b'i bolo.

jaka ye suguya saba ye :

1. baganw jaka (nyògòmè, misi, saga ni ba).
2. sumanw (alikaama, malo, nyò, kaba kisè, tigaw, ntamaro, fini kisè ...).
3. nafolo-jè (sanu, wari-jè, wari, karajagow fana jaka bè bð).

o tuma na,

- nyògòmè : o duuru jaka ye sagamusonin kelen ye.
- misi : o bisaba jaka ye san-fila-ntura kelen ye.
- saga ni ba : n'o hakè ser'i bolo binaani ma, i b'u jaka bð.
- sanu : n'o sera mutukali mugaan ma, i ka kan k'a jaka bð, n'o ye a tila binaaninan ye (mutukali mugaan jaka bè bèn mutukali tilancè ma).
- wari-jè jaka bè bð n'a sera dòròmè kè mèmè fila hakè la, o fana jaka y'o binaaninan ye.
- karajago jaka bè minè a sòngò de ma.
- suman jaka bè bð, n'a hakè sera wusuku duuru ma, n'o ye sawali 300 ye, wala mure 1 200 ye. o jaka y'a tila

tannan ye. nka nin kiiti in bè sènèfènw kun kan, minw falenna san-ji wala ba-ji fè ten, k'a sòrò, mògò ma ji bð k'u sòn. nka, ni mògò ye ji bð k'u sòn, u jaka ye tila mugannan ye.

jakatalifitiri

jakatalifitiri ye mun ye ?

jakatalifitiri ye saraka ye, min wajibiyalen bè sila-mè baliku hakilifigi bée ma. a bè bð selinin-nainin sò-gòmada fè. gatigi b'a bð a yèrè-kun kosòn, an'a muso n'a denw an'a ka gaden bée, mògò o mògò, n'o ka muso saka b'a kan. a hakè ye : mògò kelen kelen bée, mure kelen kelen. suman min bè sòrò dugu kònò kosèbè, a bè bð o de la. ni suman tè gatigi min bolo, i bè se k'a hakè di wari la.

walanda tan ni sabanan

sun

sun ye mun ye ?

sun de ye, mōgō k'i sōminè ka bō dumuni ma, ani minni, ani sun-tigèfèn bēe, k'a ta fajiri-kènè cili ma, ka taa a bila tile binni ma, sun-kalo kōnō.

sun faridaw ye mun ye ?

sun faridaw filè :

- i k'a naniya siri su fè.
- i k'i yèrè sōminè ka bō dumuni ni ji-min ni sun-naka-rifèn bēe lajèlen ma.
- i kana fōnō.
- fèn o fèn, hali n'a tē don da fè, n'a bē se kōnō na ka ban, i k'o bēe ye k'u to yen (i n'a fō, kōnō kolanw, nyè-dimi furaw...) nin bēe ye, k'a ta fajiri-kènè na fo tile bin.

jumènw kanunen bē sun na ?

fèn saba kanunen bē sun na :

- i k'i yèrè tanga ka bō kuma-juguw fōli ni baara-juguw

kèli ma.

- i k'i ka sun-tigè kè k'a teliya tile binna yōrōnin min.
- i ka sukuri yakaroya (k'a dun fajiri-kènè ci masurunna la).

sun kōn-fènw ye mun ye ?

fèn naani kōnnen bē sun na :

- tobilikèla ka na nènè, ni kōgō b'a la.
- ka fèn dō bila i da kōnō k'a kari n'i nyin ye wala k'a nyimi nyimi walasa k'a di denmisèn ma.
- ka fèn kasa-dumanw sumusumu.
- da-ji k'i saran k'i tō kuma la.

fèn jumènw bē sun tinyè ?

fèn saba bē yen, olu bē sun tinyè :

- k'a dabō a kama ka fōnō.
- k'a dabō a kama ka fèn lase i kōnō, tulo, nyè, nun, wala fari-kolo wo wèrèw fè.
- ka muruti ka bō silamèya la.

sun-juru-sara ye mun ye ?

sun-juru-sara ye, ka don sun ka bila i ka don-sunbali nō na.

sun-juru-sara kafara ye mun ye ?

sun-juru-sara kafara ye nyangili ye, a bè bin mōgō kan, min y'i ka sun tigè cogoya dōw la. a bè bèn, ka kalo fila sun ka da nyōgōn kan, wala ka misikinè biwō-rō dumuni, wala ka jōn silamè dō kan-hōrōnya.

juru-sara gansan (k'a sōrō kafara t'a la), o bè wajibiya tuma jumèn ?

sun-juru-sara gansan bè wajibiya mōgō ma, n'i nyi-nèna ka dumuni kè wala ka ji min, wala n'i fōnōna, wala ni ji porokōtora ka se i kōnō i da kusukusutō, ani sisi (o kèra sigarati ye wo, wala daga sisi...), wala ni fèn o fèn donna i kōnō wo wèrè fè min tē da ye, i n'a fō, nūn-wo, nyè, tulo, kō-fèla..., wala n'i ye gonbo sigi.

sun-juru-sara kafaralaman bè wajibiya tuma jumèn ?

sun-juru-sara kafaralaman bè wajibiya n'i y'a dabō a kama ka dumuni kè wala ka ji min k'i to sun na.

sun-juru-sara tē wajibiya tuma jumèn ?

sun-juru-sara tē wajibiya mōgō ma (i ka sun ma ti-nyè), ni fōnō y'i yakalabu, wala dimōgō donna i ngō-nō kōnō i nyinēmaninkolontō, wala gōngōn, wala o n'a nyōgōnnaw.

walanda tan ni naaninan

hiji

hiji ye mun ye ?

kuma-jè la, hiji kōrō de ye ko ko fèn lanyini kèrèn-kèrèn ma. dōnnibagaw fè, baara dōn min bè mōgōw sunrunya ala la. a baaraw la kolo-girinba ye arafa kulu jōli ye, seliba su kōnō.

hiji faridaw ye mun ye ?

hiji faridaw ye baaraw ye, minnu n'i y'u dō la kelen to yen wala u bēe lajèlen, i ka hiji tinyèna tinyè ko la, a tē nyè tugun hali n'i ye saga faga ka di alikaaba ma. o baaraw ye naani ye :

- naamu tali
- ka taama safa ni maruwa ni nyōgōn cè, n'o ye saayu ye
- k'i jō arafa, seliba su kōnō na, sani fajiri cè
- tawafu (alikaaba munumununi) laban.

naamu tali kōrō de ye mun ye ?

naamu kōrō de ye kaṅaniya siri baara dōw sen fè, i n'a fō, sen na taama k'i nyèsin makan ma i selen kō,

ani kuma-kan dôw, i n'a fò, "labayka" fòli (n'o kòrò ye ko n y'i ka wele laminè). an kuntigi mahamadu, kisi ni neema b'a ma, o y'a fò cogo min, o de ka fisa.

o filè nin ye :

larabu-kan

bamanan-kan

labayka
alaahuma

n y'i laminè,
e, ala,

labayka

n y'i laminè,

labayka

n y'i laminè.

laa shariika laka

jè-nyògòn si tè e la,

innal-hamda

barika da

wa ni-imata

ani neema,

laka

o ye e de ta ye,

wal mulka

ani masaya.

laa shariika laka

jè-nyògòn si tè e la.

labayka fò-tuma na, hijiden k'a bila a dusu-kun na k'a fò ale bè ala kanu. a kana yèlè, a kana tulong kè.

naamu bè ta waati jumèn na ?

naamu bè ta seliba su waati bèe la, ka bò su kun-fòlò la ka na se fajiri ma.

naamu bè ta yòrò jumèn na ?

naamu ta-yòròw tè kelen ye, bawo naamutalaw bò-yòrò tè kelen ye. mògò minnu bè bò tile-bin, n'o ye a-firiki tile-bin-yan-fan ni magerebu jamanaw ye, olu b'u ka naamu ta juhufa, makan ni madina ni nyògòn cè. olu bè se k'a ta arbawu fana, juhufa kèrè fè. ni mògò min bè makan, i bè se k'a ta makan misiri kònò.

naamu-ta wajibiw ye mun ye ?

naamu-ta wajibiw ye naani ye :

- cè kana fini kalalen don a kan na.
- i ka "labayka" fò.
- i ka "labayka" fò ni fini melekeli tugu nyògòn na.
- cè k'a kun-kolo da-yèlèn.

saayu kòrò ye mun ye ?

saayu kòrò de ye ka taa ka segin sata ni maruwa cè sinyè wolonwula.

saayu saratiw ye mun ye ?

saayu saratiw ye saba ye :

- i k'a kè tawafu nyuman kò fè, k'a da-minè safa ka taa a ban maruwa.
- a ka kè sinyè wolonwula ye.
- i k'a sinyè-daw da da nyògòn kan (i kana dò kè, ka baara wèrè kè, ka sòrò ka na dò wèrè kè).

saayu sunnaw ye mun ye ?

saayu sunnaw ye duuru ye :

- i k'a tugu tawafu la (alikaaba munumununi).
- i ka taama a kètòla.
- i ka alikaaba fara finman sumusumu tawafu bannen kò.
- i ka yèlèn safa kulu ni maruwa kulu kan, ka dugawu kè a kelen kelen bèe bala.

tawafu ye mun ye ?

tawafu de ye kaaba laminini ye, k'a to i numan yan-fan fè.

tawafu wajibiw ye mun ye ?

tawafu wajibiw ye saba ye :

- k'a da-minè hajarū-lasuwadu la (n'o ye fara finman ye).
- ka taama a la n'a se b'i ye.
- ka araka fila seli i tilalen kò.

arafa jòli kòrò ye mun ye ?

arafa jòli kòrò dō ye ko hijiden k'i jò arafa kulu la seliba su kòndò yanni fajiri cè.

tawafu baarabaw ye mun ye ?

tawafu baarabaw ye fila ye :

- i k'a nyè-dòn.
- i k'a naniya.

tawafu sunnaw ye mun ye ?

tawafu sunna ye fila ye :

- ka taq arafa tile-gan fè, sani selifana ka se.
- ka basigi (i kan'a harabaharaba kè).